

Vragen en antwoorden bij Topvondsten Merovingisch grafveld

- Is Alphen een bekende vindplaats van archeologische vondsten?

Ja: Alphen en omgeving heeft een rijke geschiedenis. Een selectie van recent onderzoek: In het tracé van de rondweg zijn op vindplaatsen bij de Molenbaan, Prinsenhoef en het Belslijntje sporen van bewoning uit de IJzertijd en de Middeleeuwen gevonden. Onderzoek bij Kerkakkers heeft ook nederzettingsresten uit deze perioden opgeleverd, waaronder boerderijen, waterputten en zogenaamde hutkommen en spiekers uit de Merovingische tijd. In het centrum van Alphen zijn er resten van een Merovingisch erf aangetroffen, bestaande uit een huis, schuren en een waterput. Deze vindplaatsen geven aan dat er met name in de Vroege Middeleeuwen volop werd gewoond (en begraven) in en rondom Alphen.

De middeleeuwse bewoningsgeschiedenis van Alphen begint in de 5e eeuw met de nederzetting aan de Kerkakkers. Wanneer deze nederzetting in halverwege de 6e eeuw wordt verlaten verschijnt er bewoning aan de Molenbaan. Ook het grafveld in het centrum van Alphen wordt in gebruik genomen. Aan het einde van de Merovingische periode verschijnt er ook bewoning binnen het centrum. De nederzetting aan de Molenbaan en het grafveld zijn dan ook nog in gebruik. Aan het einde van de 7e en begin van de 8e eeuw doet het christendom zijn intrede in dit gebied. In Alphen is een van de oudste kerken van Noord-Brabant gesticht, waarschijnlijk direct ten oosten van het grafveld, rond de locatie van de huidige kerk.

- Zo ja alleen uit de Merovingische tijd?

Zie hierboven. Daarnaast zijn er uit de omgeving vindplaatsen uit vrijwel alle archeologische perioden aanwezig, met vondsten zoals vuurstenen werktuigen uit het Paleolithicum, Mesolithicum en Neolithicum (ca. 35.000 tot 2000 jr. geleden), aardewerk en andere vondsten uit het Neolithicum t/m de Nieuwe tijd (vanaf ca. 2000 jaar geleden tot heden).

- Wat is er zoal gevonden?

Zie hierboven.

- Hoe belangrijk is deze vondst nu? (vergelijk de vondst in Oss van restanten van de slag van Caesar tegen de Germanen)

De aanwijzingen voor de slag van Caesar zijn omstreden, maar het grafveld van Alphen is niet een dergelijk uniek “geval”: er zijn namelijk meerdere Merovingische grafvelden bekend. De meeste daarvan zijn echter niet of nauwelijks onderzocht, zeker niet recentelijk. En, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de voorafgaande Romeinse tijd of de Volle en Late Middeleeuwen, is er over de Vroege Middeleeuwen (o.a. Merovingische tijd) nog maar weinig bekend.

Het belang is als volgt:

- nieuwe informatie over het grafveld te Alphen
 - nieuwe (wetenschappelijke) informatie over Merovingische grafvelden
 - ontsluiting van geschiedenis van Alphen
 - nieuwe objecten voor tentoonstelling
 - nieuwe input voor publieke belangstelling
- Hoe kan je deze vondst duiden: wat kunnen we ervan leren: wat zegt het over Alphen?

Alle gevonden resten moeten nog worden bestudeerd, maar voorlopig kunnen we al zeggen dat het om een relatief rijk grafveld gaat uit de Merovingische periode (Vroege Middeleeuwen; ca. 500-700 na Chr.). We hebben hier te maken met een groot grafveld van vroege Alphenaren, dat waarschijnlijk samenhangt met de nederzettingsresten in het centrum van het dorp.

Aan de hand van het grafveld krijgen we zicht op de vroeg-middeleeuwse bewoners van Alphen en omgeving: over de voorwerpen die zij gebruikten, hoe ze gekleed/uitgerust waren, de demografie, wat de verschillen tussen mannen en vrouwen waren, hoe ze begraven werden (dus hoe ze over de dood dachten) en mogelijk wat ze aten en dronken en welke ziektes ze hadden, etc.

Met betrekking tot de geschiedenis van Alphen, is het grafveld zeer bijzonder, omdat er mogelijk een link kan worden gelegd met de Merovingische bewoning in het centrum en langs de Molenbaan. Een dergelijke directe link is in Zuid-Nederland nog nergens aangetoond of onderzocht.

- Wat is er precies gevonden?

In totaal zijn er 41 inhumatiegraven en 1 crematiegraf ontdekt. Van deze graven waren er reeds 17 in 1950 onderzocht. Zoals gebruikelijk in de Merovingische periode, zijn de graven ruwweg oost-west georiënteerd. De graven zijn rechthoekig, met afmetingen variërend van 1.50 x 1.05 m tot 3.15 x 1.30 m. De bewaarde diepte van de graven varieert van ca. 10 tot 50 cm. De graven liggen dicht opeen. In het noordoosten lijkt een grens van het grafveld bereikt omdat hier (net zoals in 1950) graven ontbreken. In enkele gevallen was de omlijning van de kist duidelijk zichtbaar nabij en op de bodem van het graf. Skeletten waren in het geheel niet meer bewaard.

In de meeste graven zijn vondsten aangetroffen, die vooral op de bodem van de graven lagen. De vondsten bestaan uit voorwerpen van keramiek, steen, metaal en glas. In een aantal gevallen zijn complete potten aan het voeteneind gevonden. Graf 14 in het noorden is een uitzonderlijk rijk graf, waarin onder andere een gouden ring en gouden ketting ingelegd met edelstenen, zeer veel kralen waaruit een zeer grote en fraaie uit twee kleuren glaspasta en een complete kruik aanwezig waren. Uit graf 17 komt een hellebaard. Door restauratieatelier Restaura gemaakte röntgenfoto's van alle metalen objecten blijkt dat er verder voorwerpen zoals fibula's, gordelbeslag, gespen, zwaarden, lanspunten en messen voorkomen.

Globaal gezien gaat het om een regulier Merovingisch rijengrafveld met dicht opeen gepakte graven, waarvan sommige rijk zijn. Een eerste scan van het aardewerk en de metalen objecten doet vermoeden dat het grafveld ergens tussen 500 en 700 na. Chr. dateert, dat wil zeggen in de laat-Merovingische periode.

- Wat is de waarde van de aangetroffen goederen? Is het überhaupt in geld uit te drukken?

Voor de metalen voorwerpen, waaronder objecten van zilver en/of goud zijn kostbaar: musea en verzamelaars betalen daar tot duizenden euro's voor. De echte waarde is echter wetenschappelijk, en bestaat uit "kenniswinst" over de Merovingische periode en de geschiedenis van Alphen.

- Er zijn nu 41 graven aangetroffen: zijn er nog méér?

Ja: er zijn er ongetwijfeld meer direct rondom het stukje dat nu is opgegraven. Het grafveld zet zich namelijk in vrijwel alle richtingen door.

- Als er nog méér graven zijn, wat gebeurt daar dan mee?

De graven bevinden zich nu onder de grond. Zolang deze niet verstoord dreigen te worden liggen deze hier veilig. Het algemene streven in de archeologie is namelijk behoud *in situ*, zodat het erfgoed bewaard blijft voor de toekomst.

- Waarom is het hele grafveld niet opgegraven?

Volgens de Nederlandse wetgeving (Wet op de Archeologische Monumentenzorg) hoeft alleen dat deel opgegraven te worden dat verstoord gaat worden door nieuwe ontwikkelingen. De overige delen van het grafveld worden niet bedreigd en kunnen daardoor in de bodem behouden blijven voor de toekomst.

- Bestaat de kans dat amateurarcheologen met hun metaaldetectors het resterende veld gaan doorzoeken?

Die kans bestaat, maar de graven liggen op een diepte van ca. 1,5 m, waardoor ze grotendeels buiten het bereik van reguliere detectoren liggen. Bovendien ligt het grafveld in bebouwd gebied, het centrum van Alphen waardoor de sociale controle groot is.

- Zijn daar maatregelen voor getroffen om dit te voorkomen?

Om toch het zekere voor het onzekere te nemen heeft de gemeente direct naast het opgegraven grafveld ijzeren netten in de grond aangebracht. Hierdoor zullen metaaldetectors geen goed signaal meer geven en blijft het overige deel van het gebied beschermd.

- Hoe worden de vondsten veilig gesteld en geconserveerd?

De kostbare vondsten bevinden zich nu in een kluis. Kostbare en bijzondere vondsten worden geconserveerd en/of gerestaureerd.

- Worden de vondsten ook gerestaureerd en geëxposeerd?

Vondsten waarvan dat nodig is (zoals aardewerken potten), en/of die tentoongesteld zullen worden, worden gerestaureerd.

- Wat zijn de kosten van de opgraving en wie betaalt die?

De opgraving heeft plaatsgevonden omdat Enexis een nieuw regel- en verdeelstation bouwt in het plangebied. Volgens de Nederlandse wetgeving betaalt de verstoorder de kosten. Omdat Enexis de veroorzaker van de bodemverstoringen is, betalen zij dus de kosten.

- Welke kosten komen voor rekening van de gemeente?

De gemeente betaalt een deel van de restauratie van de objecten. Deze kunnen mogelijk in het plaatselijke museum tentoongesteld worden.

- Wie is eigenaar van de vondsten?

Het provinciaal archeologisch depot.

- Waarom komt de gemeente nu pas met de informatie naar buiten? En niet tijdens de opgraving?

De gemeente heeft zorgvuldig gehandeld door de informatie voorlopig zeer beperkt te houden om er zo voor te zorgen dat “schatgravers” geen diefstal konden plegen tijdens de opgraving.

- Er zijn in Nederland meerdere Merovingische grafvelden bekend. Waarom is dit dan zo bijzonder?

De meeste Merovingische grafvelden zijn niet of nauwelijks onderzocht, zeker niet recentelijk. En, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de voorafgaande Romeinse tijd of de Volle en Late Middeleeuwen, is er over de Vroege Middeleeuwen nog maar weinig bekend.

Het belang is als volgt:

nieuwe informatie over het grafveld te Alphen
nieuwe informatie over Merovingische grafvelden
ontsluiting van geschiedenis van Alphen
nieuwe objecten voor tentoonstelling
nieuwe input voor publieke belangstelling